

atlantische
commissie

Verslag

“De intensivering van de Frans-Duitse samenwerking en de gevolgen voor het Nederlandse Europabeleid”

15 mei 2018, perscentrum Nieuwspoord, Den Haag

Sprekers: Paul Scheffer, Pieter Feith, Wim Boonstra

Moderator: Robert van de Roer

Op dinsdag 15 mei 2018 organiseerde de Atlantische Commissie een bijeenkomst over “De intensivering van de Frans-Duitse samenwerking en de gevolgen voor het Nederlandse Europabeleid”. Merkel en Macron zien de noodzaak om intensiever samen te werken om zo een ‘handelingsbekwamer’ EU te vormen. Maar hoe gaan deze plannen uitpakken en wat zijn de

gevolgen voor Nederland? Paul Scheffer (hoogleraar Europese Studies) hield een inleidend betoog waarna Pieter Feith (voormalig diplomaat) dieper inging op het defensie- en veiligheidsaspect van de samenwerking. Wim Boonstra (hoogleraar monetaire zaken) benaderde het thema vanuit een economische invalshoek. Tot slot was er een levendig debat onder leiding van Robert van de Roer (diplomatiek expert). Er waren 130 mensen aanwezig.

Robert van de Roer opende de bijeenkomst met een kort betoog over waarom dit onderwerp juist nu zo relevant is. Ter illustratie noemde hij twee belangrijke gebeurtenissen van afgelopen week: het terugtrekken van de VS uit de Iran-deal en de verplaatsing van de Amerikaanse ambassade naar Jeruzalem, waarmee Trump – ondanks meerdere pogingen van zowel Frankrijk als Duitsland, een “lange neus naar Europa trekt”. Ook benoemde hij de dreiging van China en Rusland, de toegenomen Oost-West rivaliteit en uitdagingen zoals Brexit en het populisme als ontwikkelingen die Europa kwetsbaar maken, maar tegelijkertijd ook de noodzaak tot intensivering van de samenwerking en het streven naar een sterker Europa onderstrepen.

Anti-continentale versus continentale oriëntatie van Nederland

Paul Scheffer start zijn betoog met het constateren van een dilemma voor het Nederlandse buitenlandbeleid: vasthouden aan de ‘anti-continentale’ blik of de focus verleggen naar continentale samenwerking. Nederland is gevormd door zijn geografische ligging en heeft een traditie van anti-continentale diplomatie. Een prangende vraag in Nederland was altijd hoe we ons het beste kunnen verweren tegen de grootmachten op het Europese continent en het zogenoemde ‘continentaal imperialisme’. Scheffer stelt echter dat de Westelijke oriëntatie is weggeslagen door de Brexit en de verkiezing van Trump. Deze ontwikkelingen maken de anti-continentale houding van Nederland niet langer voordelig, aangezien ze het tegenwicht van de Britten en Amerikanen in Europa hebben verzwakt. Daarnaast is Nederland geleidelijk aan meer betekenis gaan zien in continentale samenwerkingen, een houding die werd gestimuleerd door de naoorlogse verzoening tussen Frankrijk en Duitsland. Echter, Scheffer stelt dat de houding van Nederland ten opzichte van de begrotingsvoorstellen van Europa het vertrouwen van de Nederlandse bevolking in de EU erodeert. Volgens Scheffer laat de Nederlandse overheid niet genoeg zien dat de EU de middelen heeft om in te zetten bij onder meer grensbewaking en dataprotectie.

Scheffer concludeert dat de anti-continentale houding niet langer de Nederlandse belangen dient. Door de druk aan de buitengrens van de EU door immigratie wordt er meer handelingsvermogen gevraagd van de EU, en dus intensivering van de continentale samenwerking. De Frans-Duitse as biedt in dat opzicht antwoorden voor Nederland en kan ook meer veiligheid creëren.

Het veiligheidsbeleid van de EU en Nederland

Pieter Feith richtte zich in zijn verhaal voornamelijk op het veiligheids- en defensie aspect. Hij noemde drie ontwikkelingen die de Europese samenwerking kunnen versterken:

Ten eerste de Brexit, die nieuwe mogelijkheden biedt voor Europese samenwerking op militair gebied, omdat de Britten hier altijd een remmende werking op uitoefenden. Daarnaast speelt de toenemende dreiging van onder andere Rusland en jihadisme een rol in het willen versterken van de

veiligheidssamenwerking. Als laatste stelt Feith dat de aanstelling van Trump invloed heeft op de mogelijke intensivering van de Frans-Duitse samenwerking binnen de EU.

Feith bespreekt de Frans-Duitse samenwerking vanuit verschillende invalshoeken, met een focus op de obstakels voor deze samenwerking. Als eerste obstakel noemt Feith dat er nog steeds diepgaande verschillen zijn tussen de lidstaten op het gebied van buitenlandse politiek, maar ook op cultureel vlak. Volgens Feith stellen de Fransen terecht dat er eerst een politieke consensus moet zijn binnen de EU voordat er samenwerking kan komen op veiligheidsgebied en militair gebied. Waar Duitsland erg risicomijdend is, is Frankrijk veel ambitieuzer. Op dit gebied ligt Nederland vaak dichterbij Duitsland. Feith stelt ook dat er een verschil is tussen de Franse en Duitse visie op PESCO. Het idee van PESCO was altijd een diepere vorm van samenwerking en Duitsland, in tegenstelling tot Frankrijk, pleit voor een inclusieve variant met deelname van 25 lidstaten. Volgens Feith is PESCO in die vorm “eerder een peloton met twee achterblijvers geworden dan een kopgroep.”

Feith is positief over de ontwikkeling van de Nederlandse Geïntegreerde Buitenland- en Veiligheidsstrategie. Een grotere afdracht aan defensie namens Nederland moet niet worden uitgesloten, omdat het aantal militaire uitdagingen toeneemt. Feith is het bovendien eens met Scheffer dat er niet moet worden gesneden in de meerjarenbegroting van de Europese Commissie.

Economische samenwerking

“Welk land heeft zich het best gehouden aan het Stabiliteits- en Groeipact?”, begint Wim Boonstra zijn verhaal. Het antwoord is Spanje, waar hij aan toevoegt dat Duitsland het pact juist heeft opgeblazen. Hieruit concludeert Boonstra dat het gegeven dat het noorden van Europa sterk zou zijn en Zuid-Europa zwak geen “natuurwet” is. Vervolgens stelt hij dat de EU veel afspraken maakt, maar ze eigenlijk nooit afrondt. Daarbij noemt hij voorbeelden als de EMU en de Bankenuie. Boonstra is van mening dat de EU haar succes niet durft te claimen en de beeldvorming over het Europese beleid overlaat aan anti-Europa activisten. Hierdoor wordt Europa een zondebok, want alles wat impopulair is binnen de lidstaten “moet van Europa”. Ook beweert Boonstra dat er geen zinvolle afspraken zijn over de verdeling van verantwoordelijkheden en dat solidariteit ontbreekt. Hij geeft als voorbeeld dat overschotlanden, zoals Nederland en Duitsland, niet hebben bijgedragen aan het conjunctuurherstel na de financiële crisis. Een ander belangrijk punt in zijn betoog is dat Europese landen een ‘boekhoudersmentaliteit’ hebben: hoeveel betalen we en hoeveel krijgen we terug? Dit werkt contraproductief en we kunnen ons volgens Boonstra beter focussen op de welvaartsvoordelen die de EU oplevert, in plaats van op de gemaakte kosten.

Boonstra ziet de Frans-Duitse samenwerking als motor achter de economische vooruitgang. Er moeten echter wel betere beleidsregels worden ontwikkeld. De ECB moet onder nauwkeurig gestelde voorwaarden het instrument van monetaire financiering kunnen gebruiken en de geldpers aan kunnen zetten. Dit raakt een gevoelige snaar in Duitsland, gezien het verleden met hyperinflatie in het interbellum. Flexibele begrotingsregels zijn erg belangrijk voor zowel Frankrijk, Duitsland als Nederland.

Verder stelt Boonstra dat de politiek in beperkte mate voorop kan lopen in de economische realiteit. Door de samenwerking komt er meer visie en vooruitgang, maar men is geboden eerst pragmatisch te handelen, om de euro uit de gevarezone te krijgen.

Wanneer Van de Roer aan Boonstra vraagt wat hij verwacht van de aankomende EU-top op 19 juni, luidt het antwoord: Minder starre beleidsregels. Daarna vraagt Scheffer hem in welke mate er een transferunie, oftewel een unie waarin de rijke delen de arme steunen, zou moeten zijn. Dit is alleen mogelijk als samenwerking intensiveert, stelt Boonstra. Hierop ontstaat er een levendige discussie tussen de moderator en de sprekers. Scheffer noemt net als Boonstra dat er een strijd tussen solidariteit en verantwoordelijkheid is binnen de lidstaten van de EU. "Noordelijke landen staan niet gelijk klaar om grote gebaren te maken." Van de Roer wil weten hoe de sprekers Nederland positioneren tussen Frankrijk en Duitsland. Volgens Feith en Scheffer zal Nederland zich meer moeten inmengen in de samenwerking: "Nederland kan geen veiligheid kopen door afzijdigheid" stelt Scheffer. We zullen moeten inleveren op onze eigen vrijheid, maar krijgen er meer veiligheid voor terug. Van de Roer stelde ook nog de vraag of de dreigingen van Poetin en Trump Europa harder en sterker maken. Nee, vinden alle sprekers. Volgens Feith heeft de VS Europa echter wel in de houdgreep, met name in economisch opzicht. Boonstra benadrukt de wederzijdse afhankelijkheid en Scheffer twijfelt of Europa zich kan en wil transformeren van een *soft power* naar *hard power*.

Discussie met publiek

Tot slot worden er vragen beantwoordt uit het publiek. Er wordt gevraagd of de EU zichzelf niet beter zou kunnen promoten om meer publieke steun te generen en wiens verantwoordelijkheid dit is. Hierop antwoordt Boonstra dat de EU beter en op een eerlijke manier moet verkopen wat het voor de burger doet. Scheffer schuift deze verantwoordelijkheid naar de regeringsleiders. Op dit moment is er echter weinig visie en zit de EU in een tussenpositie geregeerd door crisismangement, met aan weerszijden federalisme en het populisme.

Vervolgens stelt iemand de vraag in hoeverre Nederland een rol kan spelen op het Frans-Duitse speelveld. In voetbaltermen beschrijft hij Nederland in een rechtsbuitenpositie, trekkend aan Duitsland. Waar liggen onze mogelijkheden in bijvoorbeeld een monetaire unie? Boonstra antwoordt dat Nederland een monetaire unie zou moeten koesteren. Immers, alles wat de werking van de Euro versterkt, pakt positief uit voor Nederland. Opnieuw wordt gesteld dat Nederland te veel denkt in boekhoudtaal en minder denkt in welvaartswinsten.

Tot slot de vraag om een nadere invulling van de genoemde cultuurverschillen tussen Frankrijk en Duitsland. Deze verschillen liggen geborgen in de begrippen staat en soevereiniteit, die beiden een andere interpretatie kennen, antwoordt Feith. Waar Duitsland de EU ziet als vredesproject, ziet Frankrijk de EU vooral als een instrument voor machtspolitiek. Nederland houdt de discussie hierover open, maar Boonstra is van mening dat Nederland meer naar de Fransen zou moeten luisteren. Of de Fransen ook naar ons zullen luisteren, is een andere vraag.

Van de Roer sluit af met zijn visie dat de EU niet simpelweg wordt gevormd aan de tekentafel, maar in crisistijd, zowel door interne als externe dreigingen. Nederland zal zijn partij moeten meeblazen. Daarbij eindigt hij met een passende quote van Rocky Balboa: "Het gaat er niet om hoe hard je slaat, maar om hoeveel klappen je op kunt vangen en vooruit kunt blijven gaan."

Evi Sonnemans en Iris Hofstee